

Hát văn hay còn gọi là hát châu văn. Châu văn là loại hình ca nhạc chuyên sử dụng trong các nghi lễ thờ cúng ở các đền miếu xưa, đặc biệt là khi ngồi đồng. Nhạc cụ dùng trong hát văn gồm đàn Nguyệt, trống đế, thanh la và phách. Người ca sĩ được gọi là cung văn, thông thường là người vừa hát giỏi, vừa biết nhiều làn điệu, vừa biết chơi nhạc cụ. Hát văn là một hình thức hát thờ, hát trong khi ngồi đồng nên các làn điệu và lời hát cũng phụ thuộc vào cuộc lên đồng. Mở đầu buổi lên đồng, cung văn hát điệu sai quan tướng, điệu này tiết tấu nhanh, gấp; sau đó khi đồng nhập thì hát châu văn thờ để ca ngợi công tích hay sự tích các thánh, sau đó chuyển hát dọc để kích thích khả năng thăng thoát của người ngồi đồng, điệu này nhạc dồn dập, tung bừng. Khi nhân vật đã nhập vai các thánh và “làm việc thánh” thì chuyển điệu còn là điệu thức ca hơn dọc một cung bậc. Tuy nhiên khi người ngồi đồng vào vai thánh nào thì người hát phải chuyển giọng theo ngôi thánh đó cho phù hợp (nhận biết ngôi vị này qua cách phục trang trong giá châu).

Hát văn và hầu bóng một (cách gọi khác của ngồi đồng) có thể có nguồn gốc từ văn hoá ca múa nhạc tôn giáo của người Chăm nên trong các điệu thức của hát văn cũng có điệu hát giàn (điệu hát của người Chăm). Mặt khác cung văn khi hát cũng phải hát sao cho thể hiện tâm lý tình cảm của các nhân vật nên giọng hát phải chuyển đổi luôn luôn. Vì thế mà chỉ trong một thể hát thì cũng có nhiều dạng khác nhau: thể phú thì có phú dựng, phú chênh để diễn tả tâm trạng vui, phú rầu để diễn tả tâm trạng buồn. Những khi thay đổi như thế thì âm nhạc đều chuyển điệu thức 5 âm để phù hợp theo. Nói chung hát văn không chỉ khó mà còn đòi hỏi cung văn phải nhanh, linh hoạt để vừa có thể chuyển lời, giọng và nhạc cho ăn khớp mà vẫn hay, vẫn sát vai của người ngồi đồng, lại vẫn thể hiện được tài năng riêng của mỗi cung văn.

Nếu như không khí, nhịp điệu trong ca trù thính phòng là êm đềm, réo rắt, bổng trầm thì không khí, nhịp điệu trong hát văn ngược lại hẳn. Nó mang tính chất sôi nổi, kích động cộng với trống phách, thanh la rộn ràng làm cho buổi hầu đồng luôn trong không khí tung bừng.

Lời văn trong hát văn cũng phỏ từ thơ ca dân gian, đôi khi vay mượn cả trong các tác phẩm văn thơ bác học và thường là thể lục bát, lục bát biến thể, thất ngôn, bốn chữ. Nội dung thường là kể về công tích, kỳ tích cũng như sự tích các thánh thần, vì thế mà giai điệu của hát văn khi thì mượt mà, hấp dẫn, khi lại dồn dập, khoẻ khoắn vui tươi. Với tính chất này hát văn ngày nay không chỉ bó hẹp trong phạm vi dùng trong nghi lễ mà hát văn cũng được coi như một hình thức ca nhạc dân gian vui tươi lành mạnh và đưa ra công diễn trước đông đảo quần chúng, bước đầu đã có những thành công đáng kể.